

SOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 34. V torek 23. augusta 1853. II. tečaj.

Nekaj o keršanskim nauku.

(Dalje)

Omenjeni napaki mračnjakov (*Finsterlinge*), keršanski nauk po golih besedah predpisa brez vsega razlaganja učiti, ravno nasprotna pa je še nevarniši napaka *lučnjakov* (*Aufklärer*), ki pri keršanskim nauku čez vse obširno besedujejo in modrujejo, in ki išejo tudi skrivnostne, človeški pameti nezapopadljive resnice sv. katolške vere, bi rekel, po računostovski — in že pred otroci! — dokazati. Če uno nerazumljeno besedje vere ne podpira, jo to prenapeto pretresovanje naravnost podira, ker učenci taciga umstvovanja na zadnje nič ne vervajo, kar ne razumijo, in od česar istinitosti niso do očevidnosti prepričani. Keršanski nauk pa ni ne modroslovje ne številoslovje, ampak zgodboslovje, v katerim je le zgolj za dopovedati, in po pričevanju nezmotljive katolške cerkve za resnično priznati, kar de je Bog, večna resnica, modrost, svetost in dobrota, od začetka sveta do današnjih časov ljudem vsih časov in narodov v njih zveličanje razodel, zapovedal in obljubil, in de se ves ti nauk ohrani čist in nepremenjen do konca sveta le v *edini katolški cerkvi*, ki jo peklenške vrata ne bodo nigdar premagale. — Naj se tedaj kerš. nauk za mladino prične z zgodovinskim délam, to je, s pripovedovanjem sveto-pismiskih zgodb, ktere očitno kažejo, kako modro Bog že od nekdanj in skozi vse čase vodi po svoji sveti volji ves človeški rod, le v njega časní in večni blagor. To pripovedovanje sveto-pismiskih, pa tudi družih pristojnih zgodb, ni le samo naravnaniši in terdnejši podlaga za vse poznejše podučevanje v kerš.

nauku, ampak je ob enim tudi nar bolji pripomoček, vedoželnost učencov zbuditi, (kaj li mladina rajši posluša, kot pripovesti!), pozornost ohraniti, um bistriti in spomin krepiti — pa tudi, kar je posebno za otroke velike važnosti, jih pri tem tudi jezika in prostiga govora po lastnim razumu, ne le po večdel nerazumljenih besedah učenika ali katehizma, na naj prijetniši in vspešniši način vaditi in v njim uriti. Je enkrat po tem pripovedovavnim načinu terdna podlaga za ves poznejši poduk postavljena, in so učenci ukaželjnosti vneti, pozornosti vajeni in v jeziku in govoru nekoliko izurjeni, jim gre vse dalje učenje lahko in urno od rok — podobno vozu navzdol tekočimu, ki skozi ložeje in hitreje napredva; brez omenjene podlage pa in predvaje učencov, podobno vozu navkreber vlečenimu, ki se skozi bolj vpira in zastaja. — Tako pa gre tudi z vsakim naukam sploh, in ne le samo s keršanskim.

Kadar učenci že dobro znajo, kar je v kerš. nauku *zgodovinskiga*, potem naj se jim posamne resnice in zapovedi sv. kat. vere v kratkih pa jasnih besedah razlagujejo, njih istinitost, brez dobrega modrovanja, po izrekih sv. pisma in po spričevanju nezmotljive kat. cerkve dokazujejo; pa tudi, kar je v vsim kerš. nauku nar poglavitiši, serce učencov za njih spoštovanje in zvesto spolnovanje ogreva in vnema s serčnim priporočevanjem in pripovedovanjem vgodnih prigodb in zgledov tudi iz sedajnih časov, še bolj pa z djanskimi vajami v pobožnosti: ker le golo znanje resnic in dolžnosti brez življenja po njih je le cvet brez sadu, ki kristjana ne stori nič boljiga od neznabogov, in mu tudi nič ne zda v zveličanje. — Ravno to nam je že tudi slavna „Zgodnja Danica“ v letu 1851, v svojim 49. listu, govorivši od preskušnje v Planinski šoli na Notranjim izrekla. Vredne so nje lastne besede za nebravce tega ediniga cerkveniga časnika v slovenskim jeziku tu sem postavljene biti. Na 201. strani rečeniga lista se bere med drugim: „*Pri keršanskim nauku se je zlasti na to gledalo, kar je nar potrebniši, de otroci prav razumijo, de se jim v serce vtisne in de se po tem živeti vadijo, kar se učé.*“ Vedli so (učenci) pri spraševanju keršanskiga nauka take primerne prigodbice tudi od naših časov pripovedovati, ki so jim po

njih okoljšinah nar bolj koristne in podučljive.“ — Naj bi se keršanski nauk povsod tako učil, pa bi se ga mladina gotovo z večjim veseljem in boljim vspeham poprijela, kakor, če se ji nerazumljen v glavo zabija, ali pa s presilnim razsvetljevanjem nje um preslepi, in vsa vera prežene!

Katehet Franc Mercina

na zglednoglavni in spodnjorečni šoli v Gorici pri Soči se vé pri kerš. nauku kaj umno in modro deržati te *zlate srednje poti* med presilnim modrovanjem lučnjakov in sužnjim navezovanjem mračnjakov na gole besede knjige. Njemu ni mar za tisto slavo, ki si jo navadno le začetniki učenitva išejo v tem, de le prav visoko učeno govorijo, in ki menijo za toliko bolj učene občudovani biti, kolikor manj jih poslušavci razumejo. Njemu je pred vsim na tem ležeče, de ga učenci prav in lahko zastopijo, de so v kratkih in doslednih besedah od razložene resnice ali dolžnosti temeljito prepričani, pa tudi toliko za njo vneti, de jo iz lastniga razvida spoštujejo, in jo tudi iz lastniga nagiba išejo spolnovati. V dosego vsih teh posamnih namenov pa on ima tudi neko tako naravno in vsestransko pripravnost, de vsak v ti reči zveden poslušavec koj zapazi, de to ni kaka sposobnost, ki bi se dala iz knjignaučiti, ali iz posnemanja izverstnih učenikov, ali iz lastne skušnje in dolge vaje prilastiti, ampak de je le posebin, prirojen dar, kakoršniga Bog le redkim podeli. Jaz tu ne bom popisoval vse njegove učitbe (Lehrverfahren); omeniti pa moram saj eniga *posebniga pomočka*, kteriga se on s kaj dobrim vspeham posluži, učencam do svojiga predmeta veselje storiti, in jih zanj vse vneti. Ti posebin, in pri njem res čudodelin pripomoček pa je — *petje*. Nihče ne verjame, kakor kdor sam skusi, koliko moč de ima lepo petje do serca mladine! Tode ne vsako kričanje je že petje. Vsak še tako lep glas, brez živiga izraza serčnih čutil, je čutljivimu sercu in ušesu to, kar ustam neslana jéd. Pravo nadušeno petje razodeva popolniši, kakor je to besedam mogoče, vsako vnetje serca — veselje, žalosti, upa, bojezni, pobožnosti i. t. d. in clo moč, raseči ali pojemajoči plam teh čutil. Za tako gorljivo petje pa je g. Mercina mojster, de ga mu ni koj para. Že

bogoslovec je bil pervák na tukajšnih cerkvenih pevališih, je bil pozneje učenik cerkveniga petja, in še zdaj ni nobene poglobitniši cerkvenih slovesnosti, pri kateri bi ne imel ravno on nar izverstnejih samopevov za spevati. — Pa on ni le izversten pevec, ampak je tudi skladavec kaj živih in mičnih napevov; in pozna čudovito moč lepiga petja, posebno do serca nepokvarjene mladine, se posluži te svoje mične umetnosti tudi v pospešenje svojiga učniga predmeta. Izvoli si v ti namen le tacih pesmic, svetih in svetnih, ki so po svojim obsegu in napevu pripravne, v mladih sercah žlahne čutila zbuditi in rediti. In ker vě, de se le to dá prav ali pristojno pevati, kar se prav umi in živo občuti, vsako pesmico svojim učencam narpred natanjko po nje pomenu in namenu razloži, in še le potem, ko se prepriča, da jo dobro umejo in nje lepote živo občutijo, jo njim tudi zapoje. Mičin napev in pa predpevca čisti nadušeni glas, ki enako plamenu iz maliga raste in se skozi bolj širi in vikši, dviga in šviga, pa zopet odjenjuje in vpada, in se tako po navdihu premenjuje, to še le prav vname poslušavce. Tode za perve poskušnje z učenci si odbere le te boljši sluhe in glase, in izvoli tudi le té za predpevce pri šolskih mašah. Kadar se enkrat kak nov napev dobro navadijo in mu celo pesmico po volji pojó, pa vzame te boljši pevce in pridniši učence kerš. nauka in tudi družih šolskih predmetov, za jih s tem še k veči pridnosti in lepim zaderžanju vneti, tudi včasih sabo na sprehod, pa se vě de le malo na enkrat, in večdel vsakikrat druge. Koliko mik de je to za učence, in koliko de si prizadenejo, se te časti vredne storiti, in se teh veselie vdeležiti, je nedopovedljivo. Gospod katehet jim pa tudi vě te sprehode ne le samo kratkočasne, ampak tudi mnogostransko podučne storiti. Tu jim na lepoti cvetečih polj, tam na tisočeroglasnim prepevanju ptičev, tam na valovanju bogatih setev in tako še na sto in sto družih stvarih in prikaznih božjo vsigamogočnost, modrost in dobroto očevidno in s perstam bolj umevno, temeljito in ginljivo dokazuje, kakor bi to še s toliko in tako učenimi besedami dokazati mogoče bilo; tu jim razklada pomén in resnico besed: *Coeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum*; tu jih opominja, stvar-

nika in ohranivca toliko in tolikernih stvari spoznati, občudovati, moliti, se mu za tolikere dobrote zahvaliti in mu slavo prepevati v pristojnih pesmicah. — De pa tudi bravci „Šolskiga prijatelja“ in vsi prijatli šolske mladine in šolskiga petja saj en par teh pesmic zvedó, ki jih g. Mercina o tacih priložnostih s svojimi učenci prepeva, podam tu prevôd dveh nemških, ki se tukaj zavolj učencov dvoje narodnosti, slovenske in laške, v skor enakim številu, le v izvornim nemškem jeziku prepevate, ki pa ste vredni tudi učencam čisto slovenskih šol po deželi znani biti, in jima pride-nem tudi napeva od g. Mercina sestavljena. *)

Pomladanja.

Pozdravljena mi bodi,	Narava pomlajena
Preljuba pomlad ti!	Mi up zagotovi,
Kar diha, giblje, hodi,	Do tebe neomejena
Se tebe veseli!	Moč in dobrota ti!
Po logu, po livadi	Da, kakor polj cvetenje,
Ptice prepevajo,	Tak moje tud teló
In polja in ogradi	Se v novo bo življenje
Se s cvetjem kinčajo.	Iz groba dvignilo.
Kako mogočin biti	Tam sreča in veselje
Zares li mora ta,	Brez konca vživa se;
Ki vse tak preroditi	Tam spolnjene vse želje,
Vse tak olepšat zna!	Tam <i>tečna pomlad</i> je!
O Bog, kak tvoje dela	Zato teb' slavo peti
So veličavne vse!	Jaz čem vse svoje dni,
Kje stvar je, da b' umela	Dokler jo v družnji sveti
Častiti vredno te!	Ti pevam s angelci!

(Dalje sledi.)

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

3. Živalna duša si tudi to alj drugó predstavi (vorstellen).

Da živali le temne pojeme imajo, je že nam Tonček pokazal s tim, kar je nam poprej povedal. Če bi zajci vedeli, iz česa da

*) Druga pesem pride pozdej; napevov pa ne moremo natisniti. Vredn.

so ti možiceljni na polju nared, bi se jih gotovo ne bali. Oni jih pa jasno ne poznajo, njih znamenj jasno in razgovetno ne morejo razločiti. Ali ne počenjajo ravno tako tudi norčavi ljudje? kolikrat mislijo, da je tam kakšen strah, pa ni nič drugega, kakor senca kakega drevesa, kakega štora, kake veje; sence imajo za strahove.

Konji so gotovo velike in prebrisane živali, pa se vender katerokrat pred kako malo rečjo prestrašijo. Kej črnega na snegu, na cesti, kaka krošnja, alj kej drugega malo čudnega jih strašno splaši. Zatega voljo nosijo konji zraven očes dve usnjate capice — Nemci jim rekajo: Scheuleder, — da na stran ne vidijo in se tako lahko splašiti ne morejo. Če bi konji imeli od tih reči jasne pojeme, bi se kaj takega gotovo ne zgodilo. Od tega pride tudi babja vera, da konji, psi itd. strahove čutijo.

Pripoveduje se tole: Nek mesar je šel na večer na neko razpotje. Na razpotji se mu je jel pes pod noge valiti in ni hotel naprej. Mesarju so lasi v kviško stali, in pot mu je po čelu tekel. Vidil je namreč neko černo podobo.

Tudi tole sem že slišal praviti:

Martin je šel po vino, in je še le zvečer pozno nazaj prišel. Ko se je hotel čez hribček peljati, kjer so nekaj vislice stale, niso hotli konji naprej, in so trepetali, se potili, in sline so se njim iz gobca cedile. Martin jih je pretepal. Zastonj! zakaj vidili so na hribčku, kjer so vislice stale, nekaj črnega stati. Trapasti ljudje! Če je že ljudem neprijetno in nekako čudno po praznih cestah po noči hoditi, posebno kadar mesec skoz oblake kuka, in senco od svojega trupla in oblakov vedno pred sebo vidimo, kdo bi se potem ne čudil, če se živali pred takimi sencami splašijo?

Jaz vam hočem v kratkih povesticah pokazati, da živali imajo temne predstave, in le temne pojeme.

Krištof Šmid, slavni znani nemški pisatelj in mladoljub, pripoveduje tole od neke gospe in njenega kozla.

Neka gospa se poda zjutraj od doma na terg. Pustila je svojo deklo doma, kateri je bilo Marjetica ime, Naročila ji je, da, če kam gre, vrata vselej za seboj dobro zapre. Marjetica je oblju-

bila, vse na tanjko spolniti. Pa kaj se je zgodilo. Dekla se spomene, da so ji gospa vkazali tudi po vode iti, in leti hitro s škafofom k studencu, pa — vrata odperete pusti. Dekle imajo pa gerdo navado, pri potoku, pri studencu, in če se drugod snidejo, dolgo klepetati in se pogovarjati; tudi Marjetica se je dolgo zamudila. Ti čas se je pa gospin kozel v lepo izbo po stopalnicah prikoračal. V izbi je viselo na steni lepo, veliko, pozlateno ogledalo, katero je skorej do tal seglo. Kozel zagleda v ogledalu svojo podobo, in je mislil, da je drugi kozel tukaj, ki se misli š njim poskusiti. Koj se na zadnje noge po koncu po stavi. Kozel v ogledalu stori ravno to. Kozla sedaj jeza prime, — poskoči in tako močno v ogledalo tresne, da je se razletelo na drobne kose.

Nu otroci, kaj pravite k temu?

Tonč. Kozel, ki je bil v izbi, je imel temno predstavo od unega, ki ga je v ogledalu vidil. On ni mogel podobe v ogledalu od pravega živega kozla razločiti.

Kat. Pa kaj je vendar razločil?

Ančika. Razločil je podobo kozla od drugih reči, ki so se tudi v ogledalu vidile.

Kat. Glejte! živali le temno razločijo, imajo le temne predstave in pojeme.

Poslušajte dalej!

Če lovci jerebice love, eden iz med njih pelja neko iz lesa alj iz papirja narejeno kravo, ktera ima zvonec na vratu, čez polje. Lovci vejo, da so prepelice večidel pri živini na paši. Te mislijo, da je to res živa krava, greje za njo, in lovci jih tako polovijo in postrelajo.

Alj vam ne pade na misel neka povestica, ki je unej od kozla in ogledala podobna?

Anč. Ja, jaz sim ravno tistega psa v mislih imela, kateri je kos mesa vkradel, čez neko berv letel, u vodi svojo podobo vidil, in mislil, da je kak drugi pes.

Kat. In kaj je storil?

Anč. Mislil je tudi drugemu psu meso vzeti, in je svoje spustil.

Kat. In?

Tonč. Kmalu se bi bil u vodo prekucnil.

Jan. To bi si bil zaslužil, ti nevošlivec.

Kat. Še nekaj preden se ločimo: Nek večer po zimi sim svojega prijatela obiskal, kateri je imel lepega kodra, ki mi je zlo dopadel, pa na me, ker sim malokrat k njemu prišel, vselej lajal. Ko sim hotel domu iti, je bilo strašno merzlo. Moj prijatel mi je kožuh posodil, in ker je bilo že temno, me ni nihče poznal. Poslovila sva se, in jaz sim se na pot podal. Na enkrat zaslišim nekaj za menoj copotati. Jaz se zavernem, kdo je bil? — koder mojega prijatla. Jaz sim ga nazaj podil, pa ni hotel vbogati. Spremljal me je — mislite mene? — o nikdar! — marveč le kožuh mojega prijatla, ker je mislil, da njegov gospod v njem tiči. To je bil smeh, ko je drugi dan moj prijatel po psa prišel. In jaz sim bil vnovič prepričan, da živali le temne predstave in pojeme imajo.

Pes, ki se je zmotil, je bil prebrisana žival.

Tonč. Ne bom morebiti preveč na stran mahnul, če rečem, da je bil vaš barkaž!

Kat. Zadel si jo, Tonček! od tistega časa meni pes sliši, moj prijatel ga mi je dal.

Za dones je dosti. Dobro na ljube živali pazite, bote marsikaj novega pri njih najdlji. Nedelo se bomo spet sbrali in jaz vam bom nekaj pravil od pameti. S Bogam! —

(Dalje sledi.)

Društvo sv. Mohora.

* Obljubili smo „življenje svetnikov“ na svitlo dati. Prevdarjali in popraševali smo, kako in kdaj. Alj zvedeli smo za gotovo, da „življenje svetnikov“ več kot 9000 fl. sr. velja. Tega se podstopiti, se mi ne upamo; kdaj bi toliko poplačali? Pa glejte! premilostljivi Lavantinski knezoškof, g. Slomšek, so v svojej neskončnej dobroti sklenili, „življenje svetnikov“ na svoje stroške izdati in društvu toliko iztisov izročiti, kolikor je treba, da vsak društvenik eden iztis dobi. Do mesca oktobra t. l. pride I. polletje od „življenja svetnikov“ na svitlo, in vsak društvenik dobi svoj iztis. Za toliko dobroto presvitliga knezoškofa smo obljubili, gg. odbornike našega društva lepo naprositi, da bi hotli nekatere iztise tega prežlatnega dela zapstoj prodajati, da bode prav dober kup in obilno med Slovence pride. Gospodi odborniki! alite, da nismo se goljfalj, da smo se na vaše znano dobro in domorodno serce zanesli in zanašaje se na vas to obljubili? Vse lepo prosimo, da nam to v Celovec skorej naznaniti blagovoljite!

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Elnšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.